

Kommentar

Erik Schultz

Institut for Psykologi, Københavns Universitet

Den økologiske tanke

Jytte Bang tager i sin artikel ambitiøse livtag med gængse opfattelsers af tænkningens psykologi. For at sikre en økologisk baseret forståelse af tænkning, er der noget man ikke må, og noget man bør gøre. Det er ikke udelukkende landmænd, som kan vælge at producere økologisk, også psykologer kan være med.

Jytte Bang markerer sig især i forhold til Gibson og Vygotski og opbygger derfra sin egen begrebslige position. Hvis ikke man som læser er cartesiansk kognitionspsykolog af traditionelt tilsnit, giver artiklen næppe anledning til store kontroverser men tilbyder snarere nogle originale, interessante begrebslige markeringer, der sine steder indbyder til diskussion. Som kommentator vil jeg først afprøve min forståelse af artiklen, så Jytte Bang kan få lejlighed til at korrigere, hvis jeg har misforstået noget. For det andet vil jeg diskutere, om begrebet objektivisering lever op til den økologiske fordring, som artiklen selv stiller. Endelig vil jeg – måske lidt drillende – påpege nogle småting, der kunne være problematiske i forhold til artiklens samlede budskab.

Artiklens budskab. Platon mente, at mennesket perciperer konkrete fremtrædelser for almene ideer. For ham var de førstnævnte fremtrædelser illusioner, mens sidstnævnte ideer var de egentlige ontologiske realiteter. I middelalderen udspillede en diskussion mellem nominalister og realister. Nominalisterne mente, at mennesker gennem erfaringer med mange konkrete fremtrædelser (f.eks. mange konkrete heste) kunne opdage det væsentlige ved det almene (den almene hest eller hestens ide) og derigennem navngive de konkrete fremtrædelser. Realisterne derimod mente lidt i lighed med Platon, at den almene ide (f.eks. hestens ide) var den ontologisk erkendte realitet, som satte mennesker i stand til at (gen)kende den konkrete genstand som eksempel på det almene (From, 1951).

Siden renæssancen har der været mange forsøg på at løse problemet angående forholdet mellem det konkrete og det almene. I dansk psykologi har From (ibid.) forsøgt sig med begreberne *identalia*, *tingen* og *generalia*, mens Mammen (1983) har budt ind på problemet med begreberne *udvalgskategori* og *sanssekategori*. I udenlandsk psykologi har ikke mindst Rosch (1978) markeret sig med *over-* og *underniveauer* omkring *prototypebegreber*. Jytte Bang forsøger ikke i artiklen begrebsligt at knytte an til disse løsningsforslag. I stedet vælger hun at forsøge at løse opgaven gennem kritiske diskussioner af Gibsons *perceptionsteori* og Vygotskis *teori om tegn*, hvor i særdeleshed Gibson hjælper Bang med at få skudt en pæl gennem den opfattelse, at man kan skelne tænkning og perception fra hinanden.

Med Gibson som ballast mener Bang, at *perception* altid handler om at se både det konkrete og det almene i den levede orden. Allerede dyret kan dette. Det kan eksempelvis se en konkret banan og samtidig se dens almene egenskab som *mad-for-mig*. Derfor må man afvise *kognitionsteorier*, der opererer med en skelnen mellem konkret og almen kognition.

Når vi ikke kan adskille konkret og almen kognition, kan vi heller ikke skelne mellem *perception* og *tænkning*. Der tænkes nemlig i *perceptionen* og der *perciperes* i *tænkningen*. *Kognitionen* rummer samlet den levede ordens *intentionalitet*. Til gengæld kan vi interessere os for forskellige typer af *almenhed* i *kognitionen*, og det er her man finder indgangen til at forstå forskellen på dyr og mennesker.

Dyret kan kun erkende det konkrete og almene i samme genstand. For dyret er det konkrete et tegn på det almene, hvorfor vi har at gøre med et tegn, som henviser til sig selv (side 41). Mennesket kan desuden gennem objektivisering gøre et tegn til en ny konkret genstand, der så har en ny *almenhed* indbygget i sig eller som kan få det. Derfor kan mennesker gennem objektivisering have med tegn at gøre, som henviser til noget andet end sig selv. Et eksempel fra min side skal afprøve, om jeg har forstået Bang rigtigt: Disse streger HUND foreligger som en konkret genstand, der henviser til almene stregformer. Så vidt drejer det sig om et tegn, der henviser til sig selv. Men genstanden kan af mennesker objektiviseres til en genstand, der henviser til et dyr med fire ben og en hale og som siger *vov*. Nu henviser tegnet til noget andet end sin egen almen orden, nu henviser det nemlig til den almene hund. Mennesket skaber på den måde betydninger gennem objektivisering.

Begrebet *objektivisering* er derfor et *nøglebegreb*, når forskellen på dyr og menneskers *kognition* skal forstås. Hvordan definerer Bang dette begreb?

For dyret er det den levede ordens *intentionalitet*, der erkendes konkret og alment. Denne basis deler mennesket med dyret. Når mennesker imidlertid gennem *refleksion* fastholder noget at denne orden som en genstand, er dette noget blevet objektiviseret. I dette objektiviserede noget kan nye *almenheder* opdages og skabes, og vejen er dermed banet for *menneskelig læring*, *konstruktivitet* og *kreativitet*.

Spørgsmålet er nu, om begrebet *objektivisering* så løser den opgave, som Bang vil have det til at kunne. Lad os se lidt på det.

Om objektivisering. Som jeg forstår Bang, er *objektivisering* den særlige menneskelige egenskab at kunne fastholde en genstand i stede for bare at leve i sit sædvanlige forhold til den. *Objektivisering* kræver altså en *refleksiv kognitiv indsats* som suspenderer den sædvanlige *livsstrøm* i kortere eller længere tid, for at

lade objektets egne egenskaber træde frem i isoleret form. Når mennesker på basis heraf har udforsket objektet og afluret det dets (objektiverede) orden eller eventuelt skabt denne orden, bliver denne nye erkendelse indsluset i den menneskelige levede orden. På basis af allerede tilstedeværende objektiverede ordener i den levede orden kan ny objektiveret orden opda- ges eller skabes gennem samme metode. Først suspendering af den sædvanlige levede orden, dernæst indslusning af det nyop- dagede heri. Dette illustreres i figuren side 23. Mennesket får altså flere og flere erkendelser i sin levede orden, som i deres genese krævede suspendering af den levede orden i kortere eller længere tid. At der kræves suspendering fra med efterføl- gende tilbagevending til sædvanlig levet orden illustreres af pilene i figuren. Pilen "a" tolker jeg som suspendering, pilen "b" som tilbagevending.

Mit spørgsmål er nu: Hvorledes undgår begrebet objek- tivering at blive ramt af den kritik, som Bang tildeler ikke- økologiske kognitionsbegreber? Begrebet er jo indført som en nyskabelse, der skal sikre mod brud i den levede ordens strøm, men kræver Bangs objektiveringsbegreb ikke netop også stunder af mennesket, hvor den levede orden suspenderes? Med andre ord: Bliver der ikke en påfaldende lighed mellem begrebet objektivering og ikke-økologiske opfattelser af højere former for kognition?

Lidt afsluttende drilleri. Bang indleder sin artikel med en computermetaforik. Menneskers tankestrøm synes metaforisk set at være en stadig "on-line funktion".

En computers on-line funktion er et eksempel på en re- lation mellem apparat og omgivelser, der ganske markant er uøkologisk. Selvom computeren er on-line døgnet rundt, er den ikke skabt af det kredsløb, den befinder sig i, og den vedlige- holder og udvikler sig endvidere heller ikke i dette kredsløb. Dette karakteriserer derimod den psykiske virksomhed, som har skabt og bruger computeren. Hvorfor vælger Bang en uøkologisk relation som metaforik for psykiske egenskaber, når de skal forstås økologisk, og når "den store fjende" i artiklen elsker computeren som metafor?

I targetartiklen læser man:

"Et egentligt økologisk perspektiv har imidlertid *subjektets aktive forbundethed med verden* som den grundlæggende analyse enhed. Hvilket principielt betyder, at man må sige noget om *det psykiske* ved at sige noget om *genstanden* og om karakteren af subjektets *konkrete og aktive forbindelse* til gen- standen."

Er det ikke netop pointen, at mennesker i objektiveringen magter at sige noget om genstanden-i-sig-selv uden samtidig at sige noget om psyken? I artiklens empiriske eksempel tales der konkret og alment om varmeudslip fra en varm genstand til en kold yderverden, uden at der på noget tidspunkt siges noget om psykisk virksomhed. Den konkrete og aktive forbindelse i den levede orden er jo, som jeg har forstået det, suspenderet for en stund i og med objektiveringen. Måske er problemet, at jeg som læser gerne vil forså objektivering således, men at Bang som forfatter ikke vil, men i så fald kunne denne sidste kom-

mentar måske få Bang til præcisere, hvorledes artiklens objek- tiveringsbegreb klarer frisag for min fejlopfattelse.

Referencer

- From, F:(1951): *Drøm og neurose*. Kbh: Schultz. (1964)
 Mammen, J:(1983): *Den menneskelige sans*. Kbh: Dansk Psykologisk Forlag.
 Rosch, E:(1978): Principles of categorization. I: (eds) Rosch, E. & Lloyd, B.B: *Cognition and Categorization*. Hillsdale, N.J: Erlbaum.